څېړنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

د پښتو شعر د فونیمیکي الفبې
لارښود

Ketabton.com

پښتو ټولنه

۱۳۵۵

څېړنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

د پښتو ژبې د فونیمیکي الفبې

لارښود

پښتو ټولنه - د ژبپوهنې خانګه

مهتمم: محمد شیرین سنګری

د پښتو ټولنې د خپرونو پرله پسې نمره "۲۱۷"

۱۳۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی محمد داؤد د افغانستان ددولت رئیس او صدراعظم

پېژندګلوي

د (انګلیسي په پښتو) قاموس تر چاپېدو وروسته، د پښتو ټولنې تصمیم ونیو
چې د (پښتو په انګلیسي) قاموس هم د چاپ دپاره تیار کړي. ددې دپاره
چې لوستونکي په تلفظ کې مشکلات ونه ویني لازمه وګڼل شوه چې تلفظ په فونیمیک
تورو ولیکل شي. د فونیمیک phonemic تورو د ټاکلو دپاره د پښتو ټولنې د ژبپوهانو
او علمي پوهنو نماینده ګانو ته بلنه ورکړه چې فونیمیک توري تعیین او تثبیت کړي.
د تورو له ټاکلو نه پس، د ژبپوهنې لوی مدیر خیرنوال دکتور عبدالحکیم هلالي ته
وظیفه ورکړه شوه چې په دې باره کې یوه مفصله علمي مسوده ولیکي.
څرنګه چې د فونیمیک تورو په باب د علمي کمیټې فیصله وروستۍ پرېکړه ګڼل کېږي
هیله ده چې د کمیټې د غړو دپاره به محترم لیکوال د دې پرېکړې مراعات وکړي.
دا هم باید وویل شي چې د غیر لازمو تورو لیرې کول د یو لیک اړتیا لري. په لاتیني تورو باندې
د پښتو د لیک اړوند په برخه کې د ځینو اختصاصي تخنیکي او یا نورو ملحوظاتو له مخې
دده لیک لره خواځای ګړي تصمیم معمول شي او یا بنده پرېکړه تعمیم شي.

خیرنوال محمد صدیق روهي

د پښتو ټولنې رئیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان | مخ

لومړۍ برخه

۱ ـ سريزه ۱
۲ ـ د پښتو ژبې منلې سوې فونيميکه الفبې ۸
۳ ـ د فونيميکې الفبې احتياطي توري ۱۱
٤ ـ فونيميکه الفبې او دخيلې عربي کلمې ۱۳
۵ ـ د پښتو ژبې بشپړه فونيميکه الفبې ۲۲

دوهمه برخه

۶ ـ د کوهستان شفق (بينوا) ۲۷
۷ ـ لنډۍ ۳۳
۸ ـ خوږه به سبه وي (الفت) ۳۵
۹ ـ لنډۍ ۳۸
۱۰ ـ سپوږمۍ (بينوا) ٤۰
۱۱ ـ لنډۍ ٤٤
۱۲ ـ ساقي (اجمل ختک) ٤۶
۱۳ ـ سپوږمۍ (لايق) ٤۸
۱٤ ـ محشر (عبدالباري جهاني) ۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د پښتو ژبي ځیني خصوصیتونه د اوسني معمول لیک په مرسته په واقعي بڼه نه څرګندیږي. ددې علت دا دی چي :

۱) د پښتو ژبي په اوسني لیک کي ځیني واولونه د کلمو په ځینو برخو کي کومي مشخصي علامي (ګرافیمونه) نه لري، لکه: د {ژړل} کلمه چي د پنځو فونیمونو (ږغیزو واحدونو) / ž-ə-r-ə-l / څخه جوړه ده، خو په لیک کي یوازي په درو توریو {ژ - ړ - ل} سره لیکله کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲) په اوسني ليک کې څو مختلف فونيمونه په يوه توري سره ليکل کيږي . د پښتو ژبې د بېلو بېلو فونيمونو (بېغېزو - واحدونو) لکه: /o/، /u/ او /w/ د پاره په اوسني مروج ليک کې يوازې يو توری { و } ستر. مثالونه يې په لاندې کلمو کې ليدلای شئ :

کوړ - /kor/

سوړ - /sūr/

خوړل - /xwarəl/

۳) په مروج ليک کې د /a/ او /ə/ فونيمونو د پاره چې د کلمو په پای کې راغلي وي ، يوازې يوه علامه { ه } سته لکه:

زړه / zrə /

زړه / zara/

پسه / psə/

شپه / špa /

۴) په اوسني ليک کې کله کله د يوه فونيم (بېغېز واحد) د ځرګندولو د پاره دوه توري ليکل کيږي . د مثال په ډول، د{ او به}

(c) ketabton.com: The Digital Library

{اوده}، {اوډ} کلمې چې په سر کې يې يوازې يو فونيم /o/ دی خو په ليک کې د غه يو فونيم په دوو توکو {ا + و} سره ليکل کيږي لکه :

اوبه - /obə/

اوږه - /oṛə/

اوړ - /oṛ/

په همدې ډول د پښتو ژبې د فونيمونو (ږغيزو واحدونو) او ګرافيمونو (توکو) ترمنځ پوره سمون نه ليدل کيږي. قاموس ليکونکو د غه د پښتو ژبې د ږغونو او ليک ترمنځ بېلتون درک کړی دی. نو ځکه کوښښ يې کړی چې په قاموسونو کې د پښتو لغتونو د لوستلو د پاره يو ډول سيستم غوره کړي. محمد ګل مومند په خپل قاموس (پښتو سيند - ۱۳۱۶) کې د کلمو د لوستلو د پاره د مخففونو يو سيستم غوره کړی چې په لاندې ډول ښوول کيږي:

اخيستل - (م، مك، سامع، سا، حرمخ، سا)

ارزان - (مف، سا، مف، م، سا)

د پښتو قاموس ليکونکو بيا د پښتو سيند مرکب مخففونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډ ساده کړي دي . په دې قاموس کې یې دکلمو دلوستلو دپاره داسې بسیطو توږو څخه کار اخیستی چې هر توری یې د هغو حرکتو نو نما یندګي کوي چې اصلاً په عربي ژبه کي معمول دي، لکه

کوږ (ض، م، س)

زړه (س، ز، س)

زړه (ف، ف، س)

په ظفر اللغات کې دکلمو دلوستلو دپاره د تلفظ پرځای دکلمو سېلا بېز ببلوالی ښودل سوی دی او په زیاتو برخو کي پر سېلابونو حرکتونه هم ښودل سوي دي، لکه :

ایشول - (ا - شَ - وَلْ)

ابتدا - (اِ بْ - تِ - دَا)

په پښتو ژبه (قاموس) کې چې په پېښور کې خپره یې دکلمو دلوستلو دپاره دیوه داسې ترتیب څخه کار اخیستل سوی چې په هیڅ نامه یې نه سو نومولای . ځکه چې کوم تیا کلی سیستم نه لري .

دکلمو دلوستلو دپاره کله د سېلا بېز ببلوالي څخه کار اخیستل سوی او کله بیا دمطلوبې کلمې توري په جلا جلا ډول په قوس کي

لیکل سوي او حرکتونه یې ښودل سوي دي، لکه:

انډول :- (اَنډ + وَلْ)

استوګن :- (آ + سْ + تو + ګَ + نْ)

او داسې نور...

دغه ډول د لوستلو یا د تلفظ د ښکاره ولو سیستمونه نه دیوې خوا د دې ولوستونکو د پاره مشکل او د بلې خوا د کلمو تلفظ نه افاده کوي، بلکه یوازې د کلمو د تورو حرکتونه یا د کلمو توري او سېلابونه بېل بېل ښیي. دغه ډول سیستمونه د کلمو د بڼې جوړښت او د بڼې خصوصیت سره یو ځای سمون نه لري.

دغه علت دی چې کله کله قاموس لیکونکي د سترو اشتباهاتو سره مخامخ سوي دي.

د پښتو ژبې په مروج لیکدود کې هغه کلمې چې په /a/ او /ə/ ختمیږي، د واولو او لونه په یوه توري { ه } سره لیکل کیږي. خو ځینو قاموس لیکونکو دغه د واولونه چې د کلمو په پای کې راغلي وي د تلفظ د افادې په برخه کې ساکن ښودلي دي، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړۍ (س ز س)

نړۍ (فړ ف س)

د غږ {ه} علامه چې په پورتنيو کلمو کې راغلې ده، ساکنه نه ده بلکه په لومړۍ کلمه کې د /ə/ او په دوهمه کلمه کې د /a/ د ن غونو ډ ښکاره کوونکې یوه لیک نښه ده.

څرنګه چې ډیرې خوا د پښتو ژبې د ن غونو او لیک تر منځ بیلتون موجود دی او دبلې خوا د غږ د ول د تلفظ د افادې سیستمونه چې زموږ په قاموسونو کې مروج دي، د کلمو پوره او سم تلفظ نه سي افاده کولای، نو یوازنۍ سمه لاره به داوي چې په پښتو قاموسونو کې د کلمو تلفظ په لاتیني توري ولیکل سي.

په لاتیني توري سره کیدای سي چې د پښتو کلمو سم تلفظ افاده سي.

څنګه چې اوس په پښتو تولنه کې پر پښتو - انګلیسي قاموس کار کیږي، نو ددې د پاره چې د پښتو لغتونو د تلفظ د څرګندولو د پاره دلاتیني توري یو داسي سیستم غوره سي چې د یوې خوا بین المللی شهرت ولري او دبلې خوا په افغانستان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژبنیو تحقیقاتو کې زموږ د پوهانو ترمنځ یو معیاري حیثیت غوره کړی، نو ځکه په دې شمېر د دوشنبې په ودانۍ پرلپسې تولنه کې یوه علمي غونډه وسوه. دې غونډې ته د فوهنیکې الفبې د تهاکولو دپاره دغه پوهان راغلي وو:

ښاغلی پوهاند عبدالحی حبیبی

ښاغلی پوهاند عبدالشکور رشاد

ښاغلی پوهاند رحیم الهام

ښاغلی عبدالرؤف بینوا

ښاغلی پوهاند دکتور سید بهاوالدین مجروح

ښاغلی ځېرنوال محمد صدیق روهي

ښاغلی ځېرندوی عبدالله خدمتگار

ښاغلی دکتور مجاور احمد زیار

ښاغلی ځېرنوال دکتور سید الشاه پولاد

ښاغلی ځېرنوال دکتور دولت محمد

ښاغلی عبدالجلیل وجدی

ښاغلی ځېرنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

په دې غونډه کې د پښتو ژبې د فونيميکې الفبې په برخه کې پوره بحث او غور وسو. وروسته له هراړخيزې خبرې، د - غونډې د ټولو ګډون کوونکو د خوا د پښتو ژبې دبڼ غږونو دافادې د پاره يو فونيميک سيستم ومنل سو چې دلته راوړل کيږي

د پښتو ژبې منلې سوې فونيميکه الفبې

		د فونيميکې الفبې توري	معمول توري
atal, sar, ṡpa	اتل، سر، ښپه	a	ا
ās, wyār, sabā	آس، ويار، سبا	ā	آ
bār	بار	b	ب
Paṡto	پښتو	p	پ
tor	تور	t	ت
ṭol	ټول	ṭ	ټ
jor	جوړ	j	ج
čākū	چاکو	č	چ

		د فونیمیکي الفبې توري	معمول توري
ǰāy	ځای	ǰ	ځ
cok	څوک	c	څ
xor	خور	x	خ
dod	دود	d	د
ḍer	ډېر	ḍ	ډ
rap	رپ	r	ر
ṛūnd	ړوند	ṛ	ړ
zoṛ	زوړ	z	ز
žwənd	ژوند	ž	ژ
ẓağ	ږغ	ẓ	ږ
samūn	سمون	s	س
šəl	شل	š	ش
ṣāğəlay	ښاغلی	ṣ	ښ
ğamay	غمی	ğ	غ
kār	کار	k	ک

		د فونیمیکي الفبې توری	معمول توری
gaḍ	گډ	g	گ
lās	لاس	l	ل
mor	موړ	m	م
nən	نن	n	ن
maṇa	مڼه	ṇ	ڼ
wādə, žəṛawəl	واده، ژړول	w	و
har, sahār	هر، سهار	h	ه
yor, melmastyā	یوړ، مېلمستیا	y	ي
saṛay	سړی	ay	ی
hosəy	هوسۍ	əy	ۍ
wir (جح شـ) Tši الیشي	ویر	i	ي
ter, maste	تېر، مستې	e	ې
kor	کور	o	و (مجهول)
lūr (بې منیم) Gūru گورو	لور	ū	و (معروف)
sur	سر (په موسیقۍ کې)	u	پېښن

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبر	1	×	ابرۀ (حاصل)	1bra
زورکی	ə	نیکه، لوستل	nikə, lwastəl

در ج دخای د بنو ولو د پاره دالاندې علامه منل سوې ده:

نجه	׳	کوټه	Koṭá

احتیاطي: ث (θ)، ذ (ð)، ح (h̲)، ص (s̲)، ض (z̲)، ط (t̲)، ظ (z̄)، ع (ʕ)، ف (f)، ق (q)، ء (ʾ)، معدوله واو (ٶ)، جرمني (w)، انگلیسي (v) او روسي (B) په (v̲).

د فونیمیکي الفبې احتیاطي توري

د پښتو ژبې د فونیمیکي الفبې د جدول په پای کي د احتیاطي په نامه څیني توري لیکل سوي دي. د ژبنیو مسالو په علمي څېړنو کي د دې تورو لیکلو ته ضرورت لیدل کیږي. په همدې اساس د پښتو ژبې د فونیمیکي الفبې په پای کي دا ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي دي.

کړو غواړو چې د دخيلو عربي کلمو، لکه: { ثواب، حوض، ذکاوت، صبر، ضرر، طالب، ظالم } اصلي عربي تلفظ او د دغو کلمو پښتو تلفظ سره مقايسه کړو، نو د مقايسې د پاره مجبوره يو چې د پورتنيو کلمو د اصلي تلفظ د افادې د پاره هم په فونيميکي الفبې کې ټاکلي توري ولرو. اوس به دلته د مثال په ډول د پورتنيو کلمو پښتو او اصلي عربي تلفظونه په مقايسوي ډول په فونيميکې الفبې سره وليکو:

په ليک کې	اصلي عربي تلفظ	پښتو تلفظ
ثواب	/θawāb/	/sawā́b/
حوض	/h̲awz̲/	/hawz̲/
ذکاوت	/đakāwat/	/zakāwát/
صبر	/s̲abr/	/sábər/
ضرر	/z̲arar/	/zarár/
طالب	/t̲ālɪb/	/tālíb/
ظالم	/z̲ālɪm/	/zālím/

همدا رنګه نور احتیاطي توري هم د دې مقصد د پاره لیکل سوي دي. د / ع ، ف ، ق / مفصله شرحه د (فونیمیکه الفبې او دخیلي عربي کلمې) تر عنوان لاندې راغلې ده.

فونیمیکه الفبې او دخیلي عربي کلمې

د پښتو ژبې په مروجې الفبې کې لس داسې توري سته چې په دخیلو عربي کلمو کې راځي. دغه لس توري په عربي ژبه کې د خاصو عربي رغونو د پاره تاکل سوي دي. که څه هم دغه لس توري په هغو کلمو کې چې پښتو ژبې ته داخلي سوي او اوس په پښتو ژبه کې مستعملې دي، لیکل کیږي، خو پښتانه یې د عربو په شان نه تلفظ کوي. دغه لس توري دا دي:

ث ، ح ، ذ ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ع ، ف ، ق.

د دغو پورتنیو تورو د جملې څخه، چې په عربي دخیلو کلمو کې استعمالیږي او د عربي ژبې د خاصو رغونو نماینده ګي کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وه يې د پښتو ژبې د بڼغيز جوړښت پر اساس په مغفن ډول تلفظ کيږي.

او وه توري دا دي: ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ.

مثالونه يې لاندې ښوول کيږي:

په ليک کې	عربي تلفظ	پښتو تلفظ
ثابت	/θābıt/	/sābít/
حاصل	/ḫāṣıl/	/hāsıl/
ذکي	/ðaki/	/zakí/
صادق	/ṣādıq/	/sādíq/
ضعيف	/ẕaʕif/	/zaʕíf/
طاقت	/ṯāqat/	/tāqát/
ظرفيت	/z̄arfiyat/	/zarfiyát/
ث، ص	/θ, ṣ/	/s/
ذ، ض، ظ	/ð, ẕ, z̄/	/z/
ح	/ḫ/	/h/
ط	/ṯ/	/t/

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر د {ع، ف، ق} تورو د تلفظ په برخه کښې بیا خبره بل ډول ده.

ع / ؟ / د خیل کانسونینټ دی چې په عربي دخیلو کلمو کې راځي. په لیک کې {ع} لیکل کیږي. ځینې پښتانه یې عربي ته ورته د / ع / په ډول تلفظ کوي لکه:

عادت /ʕādát/

وعده /waʕdá/

عسکر /ʕaskár/

مګر ځینې پښتانه یې بیا د وینا په وخت کې بیخي حذفوي او یوازې په هغو واولونو اکتفا کوي چې تر / ع / ورو وسته یا دمخه راغلي وي. د حذفولو طریقه یې په دې ډول ده:

۱) کړچیرې د دخیلو عربي کلمو د سېلابونو په سر کې / ع / وي نو په وینا کې د غږ / ع / له منځه ځي او یوازې د هغه واول څخه شروع کیږي چې په سېلاب کې تر / ع / وروسته راغلی وي، یعنې په سېلاب کې د هغه واول څخه شروع کیږي چې تر / ع / وروسته موقعیت لري.

مثالونه یې دادي:

په لیک کې	عربي اصلي تلفظ	حذف شوی پښتو تلفظ
عادت	/ʕādat/	/ādát/
عاجل	/ʕājɪl/	/ājɪ́l/
عبادت	/ʕɪbādat/	/ɪbādát/
عسکر	/ʕaskar	/askár/

۲) کله چې د عربي دخیلو کلمو د سیلابونو په پای کې /ع/ وي نو په وینا کې د غږ /ع/ له منځه ځي او سیلاب په هغه واول سره پای ته رسیږي چې تر /ع/ د مخه راغلی وي مثالونه یې دادي:

په لیک کې	عربي اصلي تلفظ	حذف شوی پښتو تلفظ
موضوع	/mawẕoʕ/	/mawzó/
شروع	/šuroʕ/	/šuró/
استعمال	/ɪstɪʕmāl/	/ɪstɪmā́l/
وداع	/wɪdāʕ/	/wɪdā́/

ف /f/ دخیل کانسوننټ دی چې په عربي دخیلو کلمو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځي. ځيني پښتانه يې د /پ/ او ځيني يې د عربي تلفظ
په ډول /ف/ وايي. مثالونه يې دا دي:

فرمان /farmán/
فاصله /fāsilá/
فکر /fíkar/
صفت /sifát/

ق /q/ يو دخيل فونيم دی چې په عربي دخيلو کلمو
کې راځي. ځيني پښتانه يې د /ک/ او ځيني يې تقريباً د
عربي تلفظ په ډول /ق/ وايي. مثالونه يې دا دي:

قانون /qānū́n/
قاموس /qāmū́s/
حقايق /haqāyíq/

د پورتني لنډيز يا دوه نتيجې ته رسېږو چې:

۱) د عربي ژبې تولې هغه دخيلې کلمې چې اوس په پښتو
ژبه کې استعماليږي او په ليک کې د هغو توريو [ث، ح، ذ،
ص، ض، ط، ظ] پکښې راځي د فونيمکي الفبې په داسې

تورو سره يې ليکوچې د دغو عربي تورو پښتو تلفظ څرګندوي لکه

ثابت /sābit/

صادق /sādiq/

ذکي /zaki/

ضرورت /zarūrát/

ظالم /zālím/

طاقت /tāqát/

حال /hāl/

۲) /ق/ او /ف/ د پښتو ژبې دوه دخيل فونيمونه دي. دغه فونيمونه په دخيلو عربي کلمو کې چې په پښتو ژبه کې استعماليږي د اکثرو باسوادو پښتنو د خوا عربي ته ورته تلفظ کيږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونو کې (د دخيلو عربي کلمو د تلفظونو په برخه کې) او هم په فونيميکي الفبې کې دغه پورتني عربي تورې په هغو لاتيني تورو سره ليکوچې د عربي تلفظونو د څرګندولو د پاره ټاکل سوي، لکه:

قاموس /qāmūs/

قول /qawl/
قلم /qalám/
حق /haq/
حقایق /haqāyiq/
فرق /farq/
فرعي /farʕi/
فیصله /faysalá/
فلسفه /falsafá/
فایده /fāydá/
فرمان /farmān/
صفت /s1fát/

هغه دخیلې عربي کلمې چې د تاریخ په اوږدو کې یې خپلې بڼې بدلې کړې او اوس په پښتو ژبه کې په اوښتي (مغیر) ډول استعمالیږي د پورتنۍ قاعدې څخه مستثنی ګڼل کیږي. د مثال په ډول، د {کمیس، وخت} کلمې چې اوس په دغه شکل ویلې کیږي او هم په دغه شکل لیکلې کیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي عربي ليکلي شکل نه يې {قميص، وقت} دي.

که چيرې په قاموسونو کې د دې ډول کلمو تلفظ ليکو او يا غواړو چې دا ډول کلمې په فونيميکي الفبې وليکو، نو داسې به يې ليکو:

کميس /kamís/

وخت /waxt/

په پښتو ژبه کې داسې نورې مغغنې کلمې ستر چې او س په ليک او لوست کې يوازې په مغغن شکل مستعملې دي، لکه:

اديره /adirá/

اورته /awráta/

او داسې نورې ...

۳) /ع/ د پښتو ژبې يو دخيل فونيم دی. دغه فونيم په دخيلو عربي کلمو کې چې په پښتو ژبه کې استعماليږي، د اکثرو باسواده پښتنو د خوا د کلمو په زياترو وبرخو کې عربي ته ورته تلفظ کيږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونو کې (د دخيلو کلمو د تلفظونو په برخه کې) او هم په فونيميکي الفبې کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه پورتنۍ توري په څنګ لاتیني توريیا سره لیکو چې د عربي تلفظ دخرګندولو دپاره تاکل سوي دي، لکه:

عادت /ʕādát/

عبادت /ʕɪbādát/

وعده /waʕdá/

استعمال /ɪstɪʕmāl/

د /ع/ فونیم چې د کلمو په پای کې راغلی وي، که څه هم په اوسني مروج لیک کې لیکل کیږي، خو په زیاتو موارد و کې نه تلفظ کیږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونو کې (د دخیلو عربي کلمو د تلفظ په برخه کې) او هم په فونیمیکي الفبې کې د دغه توري تلفظ نه لیکو، لکه:

موضوع /mawzó/

شروع /šuró/

اجتماع /ɪjtɪmā́/

وداع /wɪdā́/

او داسې نور...

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني (فونيميکه الفبې او دخيلې عربي کلمې) بحث په نتيجه کې د پښتو ژبې د بشپړې فونيميکې الفبې توري په دې ډول ټاکل کيږي:

د پښتو ژبې بشپړه فونيميکه الفبې:

معمول توري	د فونيميکي الفبې توري		
ا	a	سر، اتل، شپه	sar, atál, špa
آ	ā	آس، وياړ، سبا	ās, wyāṛ, sabā́
ب	b	بار	bār
پ	p	پښتو	paṣtó
ت	t	تور	tor
ټ	ṭ	ټول	ṭol
ث	s	ثابت	sābít
ج	ǰ	جوړ	ǰoṛ
چ	č	چاکو	čākū́

		دفونیمیکې الفبې توری	معمول توری
j́āy	ځای	j́	ځ
cok	څوک	c	څ
hāsil	حاصل	h	ح
xor	خور	x	خ
dod	دود	d	د
ḍer	ډېر	ḍ	ډ
zakí	ذکي	z	ذ
rap	رپ	r	ر
ṛūnd	ړوند	ṛ	ړ
zoṛ	زوړ	z	ز
žwənd	ژوند	ž	ژ
ẓaǧ	ږغ	ẓ	ږ
sam	سم	s	س
šlūmbé	شلومبې	š	ش
sāǧə́lay	ښاغلی	ṣ	ښ

		دفونیمیکي الفبې توري	معمول توري
sādíq	صادق	s	ص
zarár	ضرر	z	ض
tāqát	طاقت	t	ط
zālím	ظالم	z	ظ
ʕādát, waʕdá, mawzó	عادت، وعده، موضوع	ʕ	ع
ğamáy	غمی	ğ	غ
fāsılá	فاصله	f	ف
qānū́n	قانون	q	ق
Kār	کار	k	ک
gaḍ	ګډ	g	ګ
lās	لاس	l	ل
moṛ	موړ	m	م
nən	نن	n	ن
maṇá	مڼه	ṇ	ڼ
wādə́, žəṛawə́l	واده، ژړول	w	و

		د فونیمیکي الفبې توري	معمول توري
har, sahār	هر، سهار	h	ه
yor, wyār, melmastyā	یور، ویار، میلمستیا	y	ي
kor, obə	کور، اوبه	o	و
sūr	سور	ū	و
sur	سُر (په موسیقۍ کې)	u	پېښ
ıbrá, ımzá	ابره، امضا	ı	زیر
wir	ویر	i	ي
ter, masté	تېر، مستې	e	ې
saráy	سرى	ay	ى
heláy	هیلۍ	əy	ۍ
niká, zṛə	نیکه، زړه	ə	زورکی

دوهمه برخه

په دې برخه کې د پښتو ژبې د فونیمکي
الفبې د زده کړې د پاره یو څو شعرونه
او لنډۍ هم په اوسني مروج لیک
او هم په فونیمیکه الفبې سره لیکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکوهستان شفق
dəKohestán šafáq

هندوکش پر سر لمبې دي
که اسمان سره کناره ده

hendūkúš pər sar lambé di
Kə asmā́n sra Kenārá da

دکوم سوي زړگي آه دی
یا د وینو فواره ده

də Kūm sə́wi zırgi·āh day
yā də winū fawārá da

که چنگیز دعصر توره
چې له تیکي را ښکاره ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

Kə čangéz də sásər tū́ra
či lə téki rāṣkārá da

یا خو بل د میني اور دی
د فلک پرې سوی کور دی

yā xū bal də míni orday
də faláK pre sə́way Kor day

د سکندر د وخت شهید دی
په حسرت گوري بگرام ته

də sKandár də waxt šahíd day
Pə hasrát gū́ri bagrā́m tə

یا لیوال روح د عاشق دی
چي ورځي د یار سلام ته

yā lewā́l roh də ʕāšuq day
či wərǰí də yar salā́m tə

یا واله د سرو شرابو
چي توییږي یوه جام ته

yā wālə́ də sro šarābū
či tūyiẓi yəwə́ jām tə

دا میدان د کربلا دی
که سالو سور د لیلا دی

dā maydā́n də karbalā́ day
kə sālū́ sūr də laylā́ day

دا زرگی د اسمان و چاود
که سینه د دېوانه ده

dā zıṛgáy də asmā́n wə́čāwə
kə siná də dewānā́ da

یا ساقی له لاسه ښکته
چپه سوی پیمانه ده

yā sāqí lə lāsá ṣkə́ta
čapá sə́we paymāná da

او که درس د عبرت لیک دی
ښه رنگینه افسانه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

aw kə dars də ʕıbrát lik day
ṣə rangína afsāná da

موږ ته یاده جانبازي کړي
د نیکونو سربازي کړي

mūẓ tə yā́da jānbāzí kṛi
də nikū́nū sarbāzí kṛi

د مؤمن د زړه په وینو
شیرینو سور کړی لاس دی

də momín də zṛə pə winū
širinó sūr káray lās day

که کفن د شهیدانو
پرښتو نیولی پاس دی

kə kafán də šahidā́nū
pariṣtó niwə́lay pās day

یا د نیا کی خونریزي د
پر افق یي انعکاس دی

yā dunyā́ ki xūnrizí da
pər ofúq ye ıncıkā́s day
یه ، شفق دکوهستان دی
را چاپیره پر اسمان دی

ya, šafáq də kohestā́n day
rāčāpéra pər asmā́n day
دې شفق کې ستوري ښکاري
که صدف دی سره دریاب کې

de šafáq ki stū́ri ṣkā́ri
kə sadáf di srə daryā́b ki
یا حساس زړه د شاعر دی
چې ډوب سوی په خوناب کې

yā hasā́s zṛə də šaεír day
či ḍūb sə́way pə xūnā́b ki
یا تیم دی او ښکې څاڅې
د دې دهر په سیلاب کې

yā yətím day ŭṣki cācē
ðəde ðáhar pə selāb ki

که سپین غاښ دي ځلیده کي
د محبوبي په سره خوله کي

ka spin ğāṣ di jaleðə́ ki
ðə mahbū́bi pə sra xulə ki

دا پر غرونو اوریځ نه ده
دود سو جګ له کوهستانه

dā pər ğrū́nū oryáǰ nə ða
dūð sū jəg la kohestā́na

یا سپېري پاڼي تاریخ دی
چي قصې کړي له بامیانه

yā speré pā́ṇi tāríx ðay
či qəsé kṛi lə bāmyā́na

یاخوګرد زمونږ پښو دی
چي باج اخلي له آسمانه

yā xū gar∂ zumúẓ də pṣo day
či baj áxli lə asmā́na

داچي شني دکي ولي دي
د اسمان د مخ خولي دي

∂ā či šne ∂əki walé di
∂ə asmā́n də məx xwle ∂i

لنډی

ته بختور يي سوداګره
چي مرغلري خرڅوي شميري خالونه

tə baxtawə́r ye sawdāgəra
či marǧalə́ri xarcawé šmeré xálū́na

ما د اسمان سپينه سپوږمۍ کي
چي د جانان پر کيږدۍ تل ولاړه يمه

mā ∂ə asmā́n spína spoẓməy ke
či ∂ə jānā́n pər kiẓdə́y təl walā́ṛa yə́ma

سپيني کوټې دي کنډوالې سي
زما يادېږي د کېږدۍ سره شمالونه
spini koṭe di kanḍwāké si
zmā yādiẓi də kiẓḍə́y sə šamālūna

که ديدن کړې ګودر ته راسه
زه به منګی په لپو ورو-ورو ډکومه
kə didán kṛe gūdə́r tə rā́sa
zə bə məngáy pə lə́pū wró_wró ḍakawə́ma

ګودر ته جم راپسې راسه
يوه شېبه به دې په سره زړه وينمه
gūdə́r tə ǰəm rāpasé rā́sa
yawá šebá bə di pə sə zṛə wəwinə́ma

خوله به د خدای په رضا درکم
منګی مې ولې ښوروې لنده دې کړمه
xwlə bə də xdāy pə razā́ də́rkam
məngáy mi wə́li ṣorawé landá di kṛə́ma

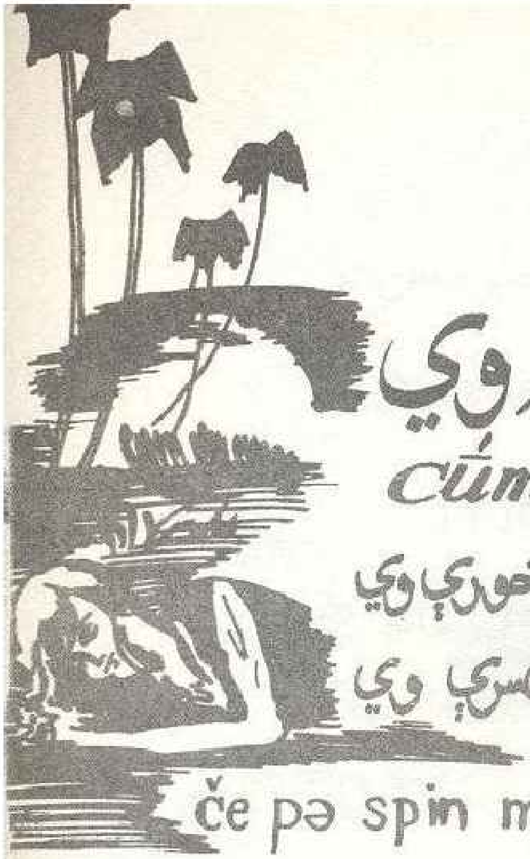

خومره به ښه وي

cúmra bə ṣə wi

چې په سپین مخ دې زلفې خورې وي
سترګې دې تورې شونډې دې سرې وي

če pə spin məx de zə́lfe xwaré wi
stə́rge de tóre šúnḍe de sre wi

زه یم او ته یې نازو نخرې وي
خومره به ښه وي، خومره به ښه وي

zə yəm aw tə ye názo naxré wi
cúmra bə ṣə wi, cúmra bə ṣə wi

چې زه حیا کړم او ته شوخي کړې
زه جرئت نه کړم خو ته مستي کړې

če zə hayá Kṛəm aw tə šoxí Kṛe
zə jurát nə Kṛəm xu tə mastí Kṛe

شې مهربانه او دلدارې کړې
څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

še mehrabā́na aw deldārí Kṛe
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې مې حیا شي له ګونډې لرې
زه درنږدې شم ته وايې لرې

če me hayā́ ši laẓ ğū́nde láre
zə dər neẓdé šəm tə wā́ye láre

درته شروع کړم د عشق سندرې
څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

dər tə šuró Kṛəm də ʕišq sandáre
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې ستا په غاړه وي امیلونه
زه دې وربل کې ږدمه ګلونه

če stā pə ğā́ṛa wi amelū́na
zə de warbál Ke ẓdə́ma gulū́na

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته راته وايې د زړه حالونه
څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

tə ráta wáye də zṛə hālū́na
cū́mra bə ṣə wi, çū́mra bə ṣə wi

چې د رته وايم په مايې ګرانه
له ټول عالمه له درست جهانه

če dərtə wáyəm pə mā ye grā́na
lə ṭol ʿālámə lə drəst jahā́na

ته وايې نه يم دومره ارزانه
څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

tə wáye nə yəm dū́mra arzā́na
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې شم بېخوده او هرڅه وايم
ډېره دې زيا ته له حده ستايم

če šəm bexúda aw hárca wáyəm
ḍéra de zyā́ta lə háda stā́yəm

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته راته وايې چې زه خو ستايم
څومره به ښه وې، څومره به ښه وې

tə ráta wāye če zə ɔcū stáyəm
cúmra bə ṣə wi, cúmra bə ṣə wi

لنډۍ

د نجلۍ تي ته مې لاس ورور
د غرڅنۍ په څېر يې ووهل ټوپونه

də njəláy ti tə mi lās wárwər
də ğarcanáy pə cer ye wáwahəl ṭopūna

د نجلۍ درې شيه مزه کړې
تنګې پايڅې زړې پڼې واړه ګامونه

də njəláy dre šáya mazá kṛi
tə́ngi pāycé zṛí paṇé wāṛə́ gāmū́na

چې خوله مې خوږه کړه صرفه يې مه کړه
شکر نه ده چې په تول به کړ سينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

či xwlə mi xwre sarfá pre mə́kṛa
šaKára nə́da či pə tol bə Káma sína

سبا به بیا کړي بارېږي
د دښت ګلان به ستا لمنه بویوینه

səbā́ bə byā Káḍi bārīẓi
də dasṭ gulā́n bə stā ləmə́na būyəwína

چې د وصال د پیالو وېش و
زه په ځنځیر د خپل قسمت تړلې ومه

či də wısā́l də pyāló weš wū
zə pə ǰənǰír də xpəl qısmát təṛále wə́ma

که دي د یدن زما په کار وي
سپوږمۍ ته ګوره زه پر بام ولاړه یمه

Kə di didán zumā́ pə Kār wi
spoẓmáy tə góra zə pər bām walā́ṛa yə́ma

Spoẓmáy

سپوږمۍ

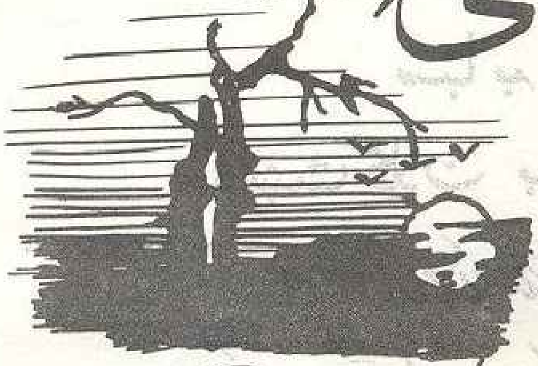

دآسمان لویه دنیا کې
تر سپوږمۍ ښکلې زیبا یې

Də asmān lóya dunyā́ ki
tə spoẓmáy ṣ̌kwəle zebā́ ye

رنګ الوتې ګونه زرده
تر وېشتلې پر زړه چا یې

rang alwū́te gūná zárda
tə wistále pə zṛə čā́ ye

جوړه ما غونډۍ غمجنه
څوک دي نسته یک تنها یې

Jóṛa mā ğūndi ğamjəna
cok di nəstə yak tanhā́ ye

(c) ketabton.com: The Digital Library

راته ووایه له میني
څه در سوځي نازنیني

rā́tə wə́wāya lə miní
ca dər sə́wi nāzaníni

لالهانده سره سوري
په شپه هرځای کې ولاړه

lālahā́nda sará sóre
pə špa har ǰāy ki walā́ṛa

محبت یو په زړه سوي
راسه کښېنو سره دواړه

muhabát yū pə zṛə sə́wi
rā́sa kṣenū sará dwā́ṛa

زه به تاته زړګی تش کړم
ته وماته لاس تر غاړه

zə bə tā́ta zıṛgáy taš kṛəm
tə wəmā́tə lās tər ğā́ṛa

غم دميني به نيمى كړو
په يوازي سومدژاره

ğam də mini bə nimáy kṛū
Pə yəwāzi sar məžāṛa

شايسته يې ګلالۍ يې
داسمان پيغله نجلۍ يې

ṡāyistā ye gulāləy ye
də asmān pegla njəlay ye

لكه اوس چي يې پخواهم
دمينو هرځاى مله وي

láka as či ye pəxwā ham
də məyānū hárǰāy mla we

خوار مجنون كه پرسارا و
ته هم سمه ورسره وي

xwār majnūn kə pər sārā wū
tə ham sáma wərsará we

دشیرینې حال دي ولید
دفرهاد په غم کې تېر وې

də širini hāl di wə́lid
də farhā́d pə ǧam ki tə we

چې به راز د مینې خپور وو
د هغه مجلس ډېوه وې

či bə rāz də mini xpor wū
də hağə́ majlə́s ḍewá we

مقتولان د عشق لیدل تا
په ورو ورو به یې پرې ژړل تا

maqtūlā́n də ʿišq lidə́l tā
pə wro wró bə pre žaṛə́l tā

وفاداره معشوقه یې
د عاشق د زړه توته یې

wəfādā́ra maʿšūqá ye
də ʿāšúq də zṛə ṭoṭá ye

لنډی

طالبه خدای که به ملا سي
پر کتاب پروت یې یادوي شینکي خالونه

taléba xdāy ka ba mulā́ se
pər kitā́b prot ye yādəwé šinkí xālū́na

طالبه روند سې کتاب کت که
ستا د کتاب تر حاشو دېر دي زما خالونه

tāléba rūnd se kitā́b kat ka
stā də kitā́b tər hāšó der di zmā xālū́na

راسه د خان نوکرۍ پرېږده
نوکر زما سه سپینه خوله به درکومه

rā́sa də xān nokarī́ prézda
nokár zumā́ sə spína xwlə bə dərkawə́ma

تینگه می مه نیسه په غېږ کي
سبا به بوی د لونگین در څخه ځینه

tinga me mə nisá pə ǧeẓ ki
sabá bə būy də lawangin dər cáxə jína

خلک په چول کي تالا کيږي
زه د اشنا تر سيني لاندي تالا سومه

xálak pə čol ki tālā́ kīzi
za də āšnā́ tər siné lā́ndi tālā́ swə́ma

يو واري تينگه په غېږ راسه
چي د ټټر روپۍ دي ګډي وډي کړمه

yaw wā́ri tinga pə ǧeẓ rā́sa
či də ṭaṭár rūpə́y di gáḍi wāḍi krə́ma

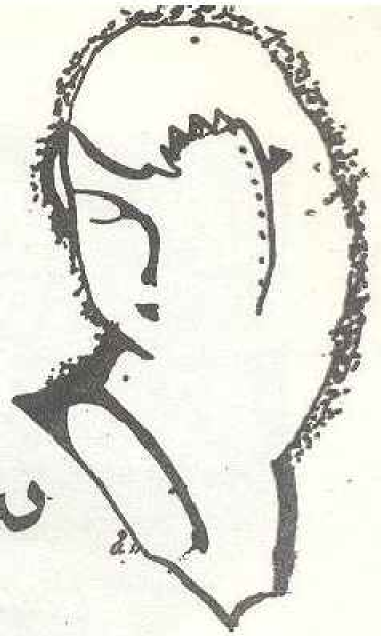

ساقي
saqí

ساقي چرا ته کاسه نیمه شراب لري که نه ؟
په خوا کښې چرا ته چنګ و یا رباب لري که نه ؟

sāqí čárta kāsá níma šarāb laré kə na?
pə xwā kṣe čarta čángū yā rabā́b laré kə na?

ثواب د زاهدانو ملایانو شه نصیب
رندانو ته رنګین غونډې عذاب لري که نه ؟

sawā́b də zāhidā́nū mulāyā́nū šə nasíb
rindā́nū tə rangín ǧúnde sazā́b laré kə na?

مسیحه ! دا منمه چې ته مړي ژغورې
دارو چرته د سوي زړه کباب لري که نه ؟

masíha, dā mənə́ma če tə mā́ṛi raǧawé
dārū́ čárta də sə́wi zṛə kabā́b laré kə na?

چې مستو ته مباح کاندې په میو لمبېدل
اوس وایه ملاجانه چې کتاب لړې کړنه؟

če mástu tə mabā́h kā́ndi pə máyū lambedə́l
os wā́ya mulājā́na če kitā́b laré kə na?

راغلی یم د اخپله دنیاګۍ لاهو کوم
دې خم کښې څه قطره نیمه شراب لړې کړنه؟

rāǧə́lay yəm. də xpə́la dunyāgə́y lāhū́ kawə́m
de xum kṣe ca qatrá nima šarā́b, lare kəna?

د خم بې عزتي د ه اوچې شونډې د اجمل
راواروه ساقي څه مې ناب لړې کړنه؟

də xum be ɛizatí da ūče šū́nḍe də ajmál
rāwā́rawa sāqí cə may nāb lare kə na?

Spożməy
سپوږمۍ

سپوږمۍ د لوړو غرو د پاسه شوېده شوېده
سپینه رڼا په لویو دښتو خورېده خورېده

spożmə́y də lwə́ṛu ğro də pā́sa ṣwayedá swayedá
spína rəṇā́ pə lū́yū dáṣto xwaredá xwaredá

وږمې د ګلو له عطرونو سره
شپې د شپنو له آوازونو سره

ważmé də gúlū lə satrū́nū sará
špe də špənó lə āwāzū́nū sará

نشې د مېو له جامونو سره
زما په لاسو کښې څڅېږي ونه د ګناه اچول
توبه وه ماته

našé də máyo lə jāmū́nū sará

(c) ketabton.com: The Digital Library

zmā pə lāsó kṣe janǰīrūna də gunā́ ačawə́l
tobá wa mā́ta

زه دنشي له پيچو تا به اوښتم اوښتم
دا د مچکو له گرميو تاويده تاويده

zə də našé lə pičo tā́ba awuṣtə́m awuṣtə́m
dā də mačə́kū lə garmə́yū tāwedá tāwedá

ماله عصيان او گناهو نو سره
دي له مستی او هوسو نو سره

mā lə ʕasyā́n aw gunāhū́nū sará
de lə mastə́y aw hawasū́nū sará

ساقي له ډکو گيلاسونو سره
لا في د ميني دوفا او د مستی کولي
حيا ويده وه

sāqí lə ḍə́kū gilāsū́nū sará
láfe də míne də wafā́ aw də mastə́y kawále
hayā́ widá wa

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤٥٠

دا پهٔ مستۍ کې زما له غېږې رنګېده رنګېده
زهٔ په هوس او په ګناه کې ډوبېدم ډوبېدم

dā pə mastə́y ki zmā lə ǧiże ṛangedá ṛangedá
zə pə hawás aw pə gunā́ ki ḍūbedə́m ḍūbedə́m

له تازيو تازيو ارمانونو سره
له ښکلو ښکلو عذابونو سره

lə táẓyū táẓyū armānū́nū sará
lə ṣkúlū ṣkúlū sazābū́nū sará

د زلمیتوب له کړاونو سره
د سباوون رڼا د ستر پرده وڅیرله
مینه رسوا شوه

də zalmitób lə kaṛāwū́nū sará
də sabāwū́n rəṇā́ də sátar pardá wə́cirəla
mína rwswā́ šwa

(c) ketabton.com: The Digital Library

محشر
mahšar

شیخه مه را اخر محشر دی مځکه سوځي اسمان سوځي
خم له اوره سره چوي پیاله سوځي مستان سوځي

šáyxa mārāǰa mahšár day mǰə́ka swə́ǰi asmā́n swə́ǰi
xum lə óra sará čáwi pyālá swə́ǰi mastā́n swə́ǰi

د سکروټو مجمرونه د سینو گرداب ته لویږي
په دوزخ کي پایکوبي ده څپه سوځي توفان سوځي

də skarwə́ṭū majmarū́na də sinó gardā́b tə lwíẓi
pə dozā́x ké pāykobí da capá swə́ǰi tofā́n swə́ǰi

د سوما له خمه اخلي د جمشید په جام جامونه
د زردشت لحد اور واخیست خرقه پوش زاهدان سوځي

də somā́ lə xúma áxli də jamšéd pə jām jamū́na
də zardā́št lahad or wā́xist xirqapóš zāhidā́n swə́ǰi

مهارت د عمر غواړي په مجلس چي ورګډ یږي
د پښو رندانو ځای دی سست مذهب او ایمان سوځي

mahārát də súmar ǧwā́ṛi pə majlə́s či wərgaḍẹ́ẓi
də pəxó rındā́nū ǰāy day sust mazhā́b aw imā́n swə́ǰi

بدمستي د هیاهوی دی توبې سر پر سر ماتیږي
چیغي ورغلي محراب ته توبه سوځي شیخان سوځي

badmastí da hayāhū́y day tobé sar pər sar mātẹ́ẓi
čīǧi wārǧle mıhrā́b tə tobá swə́ǰi šayxā́n swə́ǰi

دا مسلك د خرابات دى په هر خم كي خرابه دي
حریفان پکښي غرقیږي ساقي سوځي رندان سوځي

dā maslák də xarābā́t day pə har xam ki xarābẹ́di
harifā́n pakšé ǧarqẹ́ẓi sāqí swə́ǰi rındā́n swə́ǰi

د مطرب شهباز په لاس دی د احساس نغمې یې سره کړه
عقل فکر او ارخیستی اپلاتون او لقمان سوځي

də mutrı́b šahbā́z pə lā́s day də ıhsā́s naǧmā́ye srakṛa
ságal fíkar or axístay aplātū́n aw luqmā́n swə́ǰi

عقل لاره ورکه کړي د جنون غيږې ته لويږي
د مجنون فکر سلطان دی دانا سوځي نادان سوځي

ʿaqal lára wrә́ka kā́re də junū́n ǧízi ta lwizi
də majnū́n fikar sultā́n day dānā́ swə̌ǰi nādā́n swə̌ǰi

پای

د نصير "هنر" پښتون په خط

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتور عبدالحکیم هلالی
دکتاب مؤلف

(c) ketabton.com: The Digital Library

DR. ABDUL HAKIM HELALI

PASHTO PHONEMIC ALPHABET

Pashto Academy

KABUL, 1976

Government Printing House

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library